

Дражен Тупањанин

БИБЛИЈСКА КЊИГА О ЈЕСТИРИ, ОПШТИ ПРЕГЛЕД И ЕГЗЕГЕЗА 7. ПОГЛАВЉА (ПОКУШАЈ НАГОВОРА НА ЧИТАЊЕ)

Увод

Овај рад примарно за циљ има да се егзегетски позабави седмим поглављем старозавјетне Књиге о Јестири. Поред тога, смјера и да читаоца подстакне на читање старозавјетног штива, коме припада ово дјело. Књига о Јестири, како нам и лично искуство казује, није честа тема проповиједи у хришћанским црквама. Та чињеница, сама за себе, говори нам нешто о њој. Наиме, то да је она „дубока вода“ за проповједнике. Или можда исувише „плитка“ и неинспиративна? Вјерујемо да, шта год био случај, разлог лежи у њеном садржају. Наиме, ријеч је о јединој књизи у канону Светог писма у којој се, у њеној јеврејској верзији, експлицитно не помиње Бог. Септуагинта, или грчка верзија/превод, даје нам податке у којима се Божије име помиње у молитвама Јестире и Мардохеја, који су главни ликови у књизи, као и у описима Мардохејевог сна. Као да се овим хтјело омогућити тумачима да самом штиву приступе са мање недоумица. Ипак, управо наведено нас мотивише да књизи приђемо схватајући потрагу за Богом у овом дјелу као посебан егзегетски изазов. Садржај књиге је нејасан и са моралне тачке гледишта, па је и то разлог за избјегавање „рвања“ проповиједника са Јестиром, и са Старим завјетом у цјелини.

Чињеница да је, како јеврејска, тако и хришћанска традиција препознала дјело као богонадахнуто (како ћемо у наставку видјети - не без устезања и сумњи), поставља нас у позицију да претпоставимо да је Он (YHWH) ту, али га ваља препознати. У раду ћемо, у првом реду на основу седмог поглавља књиге, али и уопште на основу цијелокупног текста, покушати да дамо одговор на нека од класичних питања диблијске егзегезе.

Та питања су:

- 1) Како је (и да ли је) седма глава смисаона цјелина?
- 2) Ком библијском жанру припада ово поглавље?
- 3) Шта има да нам каже о Богу (што је већ, како смо нагласили, главно питање сваког библијског текста)?
- 4) Какав је однос онога о чему нам ово поглавље приповиједа према историји?
- 5) Какву поуку можемо извући из овог текста, када је у питању наш живот (што је незаобилазни прелаз на терен херменеутике).

Интересује нас, такође, како је Јестираа у седмом поглављу постигла свој успјех, што је у тијесној вези са захтјевима која питања, која смо навели, постављају пред нас. Одговоре на ова питања тражићемо тако што ћемо најприје у првом дијелу рада изложити историју књиге, као и њену перцепцију од стране јеврејске и хришћанске традиције. Други дио рада ће нас летимично упознати са садржајем, ликовима и контекстом књиге, а све то ће нас довести до трећег дијела у коме ћемо, кроз детаљно читање и анализу седме главе, крећући се ка закључку рада, предузети напор у испуњавању основног задатка који стоји пред нама, а то је - Јестира 7.

1. Историја и перцепција Књиге о Јестири у јеврејској и хришћанској традицији

1.1 Јеврејска традиција

Увидом у предговор Књиге о Јестири у „*Jewish Study Bible*”¹ дознајемо да је књига највјероватније настала између 400. и 300. године прије Христа, пред крај персијског периода (или Вавилонског ропства/изгнанства). Постоје мишљења по којима је настала касније, у четвртном или трећем², или чак у другом³ вијеку прије Христа. Чини се да је настала на основу раније легенде о Мардохеју, Јестири и Аману, те обликована тако да изложи етиологију празника Пурим. Као што је у уводу споме-

1 *The Jewish Study Bible*, Jewish Publication Society, TANAKH Translation, Oxford University Press, NY, 2004. 1623-1625.

2 Jon D. Levenson, *Esther: A Commentary*, Westminster John Knox Press, Louisville, London, 1997. 26.

3 Lewis Bayles Paton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Esther*, T&T Clarke, Edinburgh, 1908. 97.

нуто, наратив се јавља у двије верзије, јеврејској и грчкој. Грчка верзија садржи шест додатака који се не налазе у јеврејском масоретском тексту. Грчка верзија је, како се истиче „мање комична и мелодраматична“⁴.

Рана тумачења Књиге о Јестири могу се пронаћи у Талмуду (b. Meg. 10b-17a). Такође, Јосиф Флавије осврће се на Јестиру у својим „*Jewish Antiquities*“. Из наслова шесте главе „По питању Јестире, Мардохеја и Амана, и како, у вријеме владавине Артаксеркса, цијели јеврејски народ би у опасности од истрјебљења“⁵, види се да Јосиф цара Асвира поистовјећује са Ксерксовим сином Киром⁶ или Артаксерсом (+c.530BC), како су га Грци звали, те радњу књиге лоцира у вријеме његове владавине. Поглед јеврејске традиције на Јестиру или „*megillat, ester*“ (свитак Јестире) је неодвојив од установе празника Пурим. Књига успоставља и ауторизује прослављање овог празника, који је једини од празника који не налазимо у Тори. Само празновање је необичног карактера, јер укључује карневалски вид понашања, уз много претјеривања у јелу, пићу и весељу, што је јединствено у јеврејској традицији. Тако на примјер Талмуд (b. Meg. 7b), охрабрује свечаре да пију до те мјере док више нису у стању да разликују стварност Амановог проклетства од Мардохејевог благослова.

„Јестиру је“, дознајемо још у поменутом предговору у „*Jewish Study Bible*“, „најбоље читати као комедију“⁷. Такође, наводе се примједбе о претјеривању, нереалистичном опису ликова књиге итд. Укратко, ако је вјеровати коментаторима овог издања, Јестира је доживљавана као поприлично секуларно штиво. Ипак, њено мјесто у канону, потврђено на Сабору у Јамнији 90. године послје Христа, обавезује нас да, не губећи из вида и овај приступ, књизи приступимо са вишом дозом егзегетске озбиљности, тим више што је хришћанска Црква, иако, како ћемо видјети, без унисоног гласа и по много чему се слажући са јеврејском традицијом, књигу препознала као богонадахнуто дјело Писма. Додуше, каснији јеврејски коментатори, након 90. године послје Христа, настојали су да, оправдавајући неопозиво уврштавање Јестирине књиге у канон, у коментарима истакну њену важност⁸.

4 The Jewish Study Bible, 1625.

5 The New Complete Work of Josephus, превод William Whiston, Grand Rapids, MI, 1999. 373-381.

6 Bible Dictionary & Concordance, Castle Books, NY, 1995. 13.

7 The Jewish Study Bible, 1623

8 Paton, 97.

У склопу јеврејске Библије, која је што је општепознато, подијељена у три велике секције, Тора (закон), Неви'им (пророци) и Кетувим (списи), Књига о Јестири дио је „кетувим“ дијела канона.

1.2 Хришћанска традиција

Књига о Јестири дио је хришћанске Библије, и то њене верзије коју признају како римокатолици, тако и хришћани реформације и православни хришћани. Ипак, ово дјело није привлачило посебну пажњу коментатора у раном периоду хришћанске историје. У Новом завјету немамо цитата, нити јасних алузија на ово старозавјетно штиво. Будући да је ни црквени оци нису често помињали, веома је тешко процијенити какав су однос имали према њој. Шта више, из првих седам вијекова Цркве није нам остао ниједан коментар на Јестиру⁹. Ипак, писци попут Оригена, Атанасија, Иларија и Јунилијана убрајају Јестиру у канон светих књига, за разлику од Мелитона Сардског, који је прескаче. Тертулијан (+c.220AD), цитира Јестиру као историјски доказ величине Навуходносоровог царства, али то не говори много о њеном „свештеном“ статусу. Сиријски хришћани су је сматрали апокрифом, док су је несторијанци искључивали из канона.

Римокатоличка традиција прихвата Јестиру као праслику Марије, и ово се може пронаћи као теза у неким средњевјековним коментарима, попут коментара Рабануса Мауруса¹⁰. Вјероватно се ово помињање ослања на општи тренд познат у хришћанској цркви од најранијих времена, то јест да се строзавјетни ликови и догађаји узимају здраво за готово као праслике новозавјетних ликова и догађаја¹¹. Трагови поштовања Јестире могу се пронаћи у материјалној култури, попут скулптуре у Катедрали у Шартру или витража у St Chapelle у Паризу.

Реформација испрва није много олакшала ситуацију када је тумачење књиге у питању. Лутер је према њој био веома уздржан, до тачке да је говорио да је „толико у нескладу (hostile) са овом књигом, да би волио да никада није ни постојала, јер сувише јудаизује, и садржи превише мрзитељске неваљалости“¹². Жан Калвин јој није посвећивао пажњу у

⁹ Paton, 101

¹⁰ Jo Caruthers, *Esther Through the Centuries*, Blackwell Publishing, Malden, MA, 2008. 13.

¹¹ Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of the Doctrine*, The University of Chicago Press, 1975. Vol 1. 11-27.

¹² Paton, 96.

коментарима, док је у периодима након појаве Реформације, једнако као и друге књиге Библије, доживјела велики број коментара. Тако ће се у библиографији књиге Lewisa Baylesa Patona из 1908.г. наћи преко 700 радова који су се бавили темом Јестире.

Православна Црква, која, као и римокатолици, чита Јестиру са њеним дефтероканонским додацима, казује да је ријеч о књизи чија је „основна тема Божији промисао у бризи за Његов народ у невољи, када му се моле и вјерују у њега.“¹³ Веома је заступљено, као и код римокатолика, алегоријско тумачење, које, примјера ради, у ликовима попут Мардохеја види праслику Христа¹⁴.

2. Садржај књиге, главни ликови и жанр

Најкраће речено, Књига о Јестири говори о „завјери упереној ка истрјелбљу цјелокупног јеврејског народа у данима персијског цара Асвира, и о томе како је завјера спријечена. Тумачи и поријекло јеврејског празника Пурим“¹⁵. Главни ликови око којих је радња садјевена су Јестира и њен очух Мардохеј, те Аман, други човјек царства, и цар Асвир. Одлике садржаја су честе пијанке и гозбе (гл. 1, 2, 5, 7, 9), као и спомињање писаних докумената, којима је прожета сва књига (гл.1, 3, 8, 9, 10). Прва карактеристика књиге, која се тиче неумјерености у јелу и пићу, била је озбиљна препрека да се ликови у књизи позитивно врједнују у моралном смислу, као и изостанак било каиквог описа молитве¹⁶ и других религијских пракси (од обичаја религијског карактера књига садржи само описе поста у Јест. 4, 2-3 и 15-17). Такође, Јестирина удаја за незнабожачког цара Асвира није била, начелно говорећи, похвална у очима Израелаца (уп. Јездр 10), па самим тим ни у складу са њиховим обичајима¹⁷. Персијска царица Јестира, ипак, у овој књизи спасава свој народ са позиције на коју је доспјела. Апологија њеног и Мардохејевог поступка видљива је у једном од кључних тренутака, када ја Аман Агађанин већ убиједио цара

13 *The Orthodox Study Bible*, St. Athanasius Academy of Orthodox Theology, Nashville, Dallas, Mexico City, Rio de Janeiro, Beijing, 2008. 597.

14 *The Orthodox Study Bible*, 600

15 Пат и Дејвид Александер, *Енциклопедијски библијски њручник*, Кршћанска садашњост, Загреб, 2011. 340.

16 *The Jewish Study Bible*, 1624.

17 A. Van Deursen, *Illustrated Dictionary of Bible: Manners and Customs*, Bell Publishing Company, NY, 1989. 122.

да Јевреје треба истријебити, и кад Мардохеј потиче Јестиру на крајње ризичну акцију апелације цару у корист Јевреја ријечима, „Ко зна, ниси ли се баш попела до царске части због часа као што је овај“ (Јест 4,14).

Књигу није лако жанровски лоцирати. Она свакако није законска, али јединствена је по томе што, како смо у уводу напоменули, једина ван Торе успоставља један, за све Јевреје, обавезујући празник, на име - Пурим. Нама се чини, упркос мишљењу неких ранохришћанских егзегетских ауторитета (Ориген), да она, барем донекле, може да се подведе под жанр историјских књига. Иако се историјски ликови Јестире, Мардохеја и Амана доводе у питање¹⁸, књига својим садржајем показује тенденцију ка историји. Епска претјеривања која се могу уочити (Јест 1,1, и другаје), карактеристична су и за неке друге историјске књиге, или дијелове књига.

Историјске књиге у Библији у основи имају дидактички или историософски, а не историографски карактер у савременом значењу те ријечи. Писац значајне књиге о Књизи о Јестири, Мајкл В. Фокс, овако вели, „иако сумњам у историчност Јестирине приче, и као критички читач то морам јасно рећи, сваке године када на Пурим слушам свитак Јестире читан у синагоги, знам да је *истинији*, шта год била историјска основа детаља књиге“¹⁹.

То не значи да је историја, као таква, небитна. Напротив, како старо-завјетни, тако и хришћански поглед на библијски наратив, увјерен је да је он у основи заснован на стварним историјским догађајима, а „главни актер тих догађаја је Бог, који руководи читавом историјом, као смисленим кретањем од почетка према крају.“²⁰

Посљедња реченица претходног пасуса наше је својеврсно „истрчавање“ ка ономе што ћемо рећи у закључку, у одговору на најважније питање како овог, тако и сваког егзегетског подухвата.

18 Paton, 65-66.

19 Michael V. Fox, *Character and Ideology in the Book of Esther*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, OR, 1991. 11

20 Родољуб С. Кубат, *Трајовима Писма, Сјари савез, теологија и херменеутика*, Каленић, Издавачка установа Српске православне епархије шумадијске, 125.

3. Јестира 7- егзегеза поглавља

3.1 Мјесто седме главе у склопу наратива Књиге о Јестири - контекст.

Књига о Јестири могла би маштовитом умјетнику послужити као добра основа за сценарио позоришне представе, дугометражног играног филма или пак телевизијске серије²¹. Наратив књиге је веома лијепо сложен, али оставља доста простора за имагинацију и допуњавање онога што се у књизи само назначује, или веома кратко описује.

Поглавља која претходе нашој седмој глави књиге развијају приповијест тако што, најприје постављају сцену за увођење главних ликова (гл. 1), али нам казују и о карактеру цара Асвира, моћног и раскалашног, одсјечног и поводљивог, једном ријечју - контроверзног владара. Овај утисак, како ће се видјети, остаје као доминантан и у седмој глави, али и до краја књиге. Друга глава, након коначне пропасти царице Астине у 2,1, инаугурише Јестиру као персијску царицу, те осликава њеног рођака Мардохеја као царевог вјештог савезника, и амбициозног човјека (2,11; 2,21), док трећа глава открива и тензију између Амана, од цара постављеног врховног поглавара (3,1), и Мардохеја.

Крећући се ка Јестири 7, треба примијетити градацију њеног карактера кроз књигу, која ће баш ту, у седмој глави, да кулминира. Јестира положај заслужује својом љепотом, спољном појавом (2,5; 2,17), да би се у четвртој глави ствари почеле мијењати, и до изражаја долази њен карактер (4, 5, 15-16). Пета глава је мјесто у коме се јасно види та степеница навише, јер Јестира ту прелази са ријечи на дјела. Њен шарм, а вјерујемо и љепота, може се учитати у сцену на основу свега што о њој знамо. У Јестири 7 пак, њен карактер је одлучан и доминантан, љепота није кључни фактор обрта, већ је по сриједи њена нада и ријешеност да ризикује. Због тога поглавље којим се бавимо представља кулминацију приповијести. Стога, не треба да нас чуди, што се од стране неких тумача управо догађај описан у Јестирином 7. поглављу именује као „климактична гозба.“²²

Главе 8-10, које слиједе послвије Јестире 7, резултат су кулминације и неочекиваног обрта, те само подржавају тезу да је глава која је у средишту наше пажње заправо врхунац приповијести.

21 Код Џ. Карутерса налазимо примјере умјетничких дјела, литерарних, сценских и музичких, који су инспирисани Јестиром у Jo Caruthers, *Esther Through the Centuries*. 233-243

22 Levenson, 99.

3.2 Детаљно читање и егзегетска анализа седмог поглавља књиге

Поглавље 7 својим садржајем конституише једну неподијељену сцену, то јест једну смисаону цјелину. Не губећи ово из вида, та једна сцена се по некима може подијелити на три мање цјелине²³.

Прва је од 1. до 6. стиха, и у њој се описује то да Јестира моли за свој, и живот својих сународника.

Друга, мања, цјелина је седми стих, у коме Аман моли за свој живот, док би трећу сачињавали стихови 8 - 10, који описују пораз Амана, али уводе у наредне главе у којима ће се посебно манифестовати Јестирин успех, именовањем Мардохеја на дужност другог човјека царства (8,3), те њихово заједничко спровођење плана за избављење и уздизање Јевреја.

Подјела коју је предложио Фокс послужиће нам као модел за детаљну анализу.

У првом стиху, седма глава нам се отвара констатацијом да „цар и Аман дођоше на обед царици Јестири“²⁴. Ово је, како из ранијег текста (5,4) дознајемо, друга гозба коју Јестира приређује за своју двојицу гостију. Та чињеница наводи на помисао да је Јестирин план мудро скoван, тактичан и постепен. На првој поменутој гозби, Јестира од цара не тражи ништа него да са Аманом поново дође (5,8). Јестира је, дакле, домаћица гозбе, што нам наговјештава снажну иницијативу царице, да што је могуће више „на свом терену“, или унутар сценографије коју је сама осмислила, дође до жељеног циља.

Стих 2.

„И тога другога дана, док се пило вино, опет рече цар Јестири: Шта желиш царице Јестиро, добићеш! За шта молиш? Ако је и половина царства, добићеш“, буди многе алузије. Понајприје, ово је већ трећи пут да цар у сличној форми Јестири обећава испуњење њених жеља. Први пут је то у 5,3, када се као разлог Јестириног смионог подухвата ненајављеног доласка цару испоставља напросто позив да са Аманом дође на вечеру. Други пут је то на самој првој вечери (5,6), гдје читамо исте ријечи (овог пута изостаје титула „царица“, али је смисао исти). Могуће

23 Фокс, 88.

24 Сви цитати Старог завјета су дати према новом преводу на Српски језик протојереја проф. Драгана Милина: *Светло ијсмо Сјтарој и Новој завештај, Библија, Библијско друштво Србије*, 2020.

да је овакво обраћање напросто устаљени начин неформалне комуникације оновременог монарха. Алузија која нам долази у сјећање је свакако она из Новог Завјета (Мк 6,23), у којој је Иродијадина кћерка чула сличне ријечи од цара Ирода, у такође сличној сценографији гошћења и пијанчења. У сваком случају, Јестира се кроз стихове на које смо указали показује као веома вјешта по питањима дворске дипломатије. Наиме, сваки пут чека да цар Асвир постави питање²⁵, како би се отворила тема, али како би се и из самог тона и начина обраћања (који је у сва три наведена примјера отворен и добронамјеран), учило иницијално царско расположење према ономе што би Јестира могла искати од њега.

Сљедећи, 3. стих, поново показује Јестирино учтиво и одвагано обраћање, видљиво и у 5,8. За разлику од наведеног обраћања из 5. поглавља, ово обраћање је интимније, и гласи „ако сам царе наша милост у очима твојим и ако је цару угодно, нека ми се поклони живот мој на моју молбу и мога народа на моје преклињање“. Ово је први пут да Јестира обзнањује народ коме припада, иако га не именује. Занимљиво је размислити и о чињеници самог скривања поријекла од стране царице. Та чињеница говори понешто о цару, али и о Аману и Мардохеју. У 2,5, Мардохеј се именује као Јеврејин, а из 3,4, види се да то није непознато дворјанима, нити Аману. Управо због тога што зна од којег је народа Мардохеј, Аман се својим геноцидним намјерама усмјерава како би затро Јевреје. Штавише, веза Јестире и Мардохеја позната је и Јестириној послузи, преко које она у поглављу 4 комуницира са Мардохејем. Алузија на Мардохејево поријекло видљива је и у 6,13, када му савјетници и жена, додуше овај пут изражавајући се у потенцијалу, „ако је... јудејског поријекла“, предсказују пропаст, провоцирајући Амана да брзо дјелује. Ово осликава карактер Асвира, цара који се редовно у књизи појављује усред атмосфере пијанке и кича. Јестира, рекло би се, у својој тактици, која у стиху 3 почиње да доживљава свој врхунац, не губи то из вида. Аман и Мардохеј, сваки са својим циљевима и амбицијама, откривају се као такмаци у трци у којој Мардохеј показује више вјештине. Иако дворјани знају ко је он Јестири, Аман је, како се из овог стиха почиње јасно откривати, ускраћен за ту информацију. Сличнији је, рекли би смо, цару Асвиру него проицљивом Мардохеју. У овом стиху неки тумачи²⁶ виде и ехо Мојсијевог разговора са Богом из 2Мојс 33.

25 Caruthers, 236.

26 Levenson, 102.

У стиху 4 Јестира наставља своје смишљено и мудро обраћање цару драматичним и емотивним ријечима „предати смо, ја и мој народ, да нас потру, побију и истребе. Да смо предати да будемо слуге и слушкиње, ћутала бих, јер не би било штетно цару.“ Народ се, како видимо, ни овдје не наводи по имену. Сасвим је могуће да је цару већ јасно о ком се народу ради, али не би се могло искључити ни то, да је у својој бојској опуштености несвјестан онога што је потписао. Њене ријечи су готово истовјетне са онима у прогласу о затирању Јевреја из 3,13. Јестира ставља себе на прво мјесто „ја и мој народ“, што је још један од знакова њене мудрости. Цар јој је очигледно склон, она је царица. Аман, који није знао ко је заправо Јестира, би можда у супротној ситуацији био мање резолутан по питању затирања Јевреја. Јестира свој случај представља првенствено као напад на царицу. Другим ријечима - на самог цара и његово достојанство. Притом, њена реторичка вјештина у погледу представљања Амана као онога који је заправо против цара наглашена је, на први поглед необичном констатацијом „да смо предани у робље ћутала бих“, али се то одмах у наставку појашњава, „јер не би било штетно цару“. Дакле, цар, о чијем је интегритету чак и у овом кратком раду постало сувишно давати додатне напомене, је од стране царице Јестире постављен као бранилац самога себе у односу на сопствену наредбу. Штета по цара може бити финансијске природе, на што би јеврејска ријеч у оригиналном тексту могла да укаже. И још, јер није сасвим јасно да ли је Аманова понуда (3,11) да финансира погром Јевреја прихваћена од стране цара. Затирање робова је нешто што у сваком случају није начин да се гради напредак царства. Можда је сујета у Асвиру у тренутку подигла ниво бијеса, јер је схватио да је насамарен?

Свакако да је био бијесан, а стих 5 нам то бјелодано открива, Цар Асвир проговори и упита царицу Јестиру „Ко је тај? Где је тај што хоће то да уради? Тада Јестира одговори: Противник и непријатељ је овај зликовац Аман.“ Најприје, писац књиге у овом стиху као да, говорећи о Асвиру и Јестири уз навођење њихових титула, вјешто повезује њих двоје у једну интимну слику, или једну страну у сукобу. Насупрот њима је Аман. Није јасно да ли је царско питање „ко је тај“ заправо иронија на царев рачун²⁷, или покушај да себе амнестира од одговорности за декрет који је потписао. Јестирино објелодањивање имена зликовца веома

27 Фох, 86.

је моћно и сликовито. На јеврејском има и посебан акустични карактер који даје асонанца, и гласи „*Натан нара hazeh*“.

Шести стих је слика Амана који остаје кратких рукава. „Аман се препаде од цара и царице“. Навођење титула је опет у служби наглашавања онога што ће се већ скоро извјесно догодити, а то је Аманова пропаст, као непријатеља најприје двора, а тек онда Јевреја. Јестирино поистовећење са њеним народом довело је до обрта на који Аман није рачунао, јер је мислио да је са Мардохејем завршио, спремајући вјешала за њега (5,14). Тензије које је донијела шеста глава, када је Мардохеј почаствован од стране цара, натјерало је Амана да пожури, али је потребу за журбом увидјела и Јестира (6,14). Сада се већ назире побједник. Аман није запрепаштен, то јест на смрт уплашен, само пред царем, већ и пред царицом, која је, како се испоставља, „такође опасна“²⁸.

За завршни коментар првих шест стихова, послужићемо се Левансоновом мишљу: „Персијанци и Јевреји против антисемита.“²⁹

Јест 7,7.

„Тада цар љутит остави вино и оде у дворски врт. Аман остаде да моли за свој живот царицу Јестиру јер је увидио да му цар спрема зло“.

Цар у кључном тренутку излази, што је прилично необично. Можемо се запитати да ли су посриједи неке његове личне дилеме, јер је доведен у ситуацију да опозове свој „неопозиви“ декрет о истрјебљењу, или напосто његов бијес. Или обоје? Цара Асвира је од самог почетка књиге одликовала неодлучност, па се и овај стих може тако читати.

Овај стих, који Фокс, као што је већ речено, поставља као посебну мању цјелину, јесте стих који артикулише наратив поглавља.

Позоришним ријечником речено, завјеса се спушта, и почиње други чин!

Стих 8.

„Потом се цар се врати из дворског врта у дворану где се пило вино. Аман је био пао на постељу на којој је седела Јестира. Цар повика, зар ћеш и царицу да осрамотиш у моме властитим дому? Чим та реч изађе из уста царевих, покрише лице Амону“.

Цар као да је пронашао разлог да казни Амана, и спаси свој образ. Извјесно је да је помисао о сексуалном узнемиравању царице у стању у коме се Аман налазио нешто што не би било очекивано. Неочекивано је

28 Фокс, 86.

29 Levenson, 101.

макар имали у виду све што је о Асвиру речено, па и могућност да је, као уосталом кроз цијели текст књиге, вјероватно и у том моменту био под дејством алкохола. Што се Амана тиче, очигледна је иронија коју обрт књиге доноси у овом стиху. Он, који је у трећем поглављу захтијевао да му се Јеврејин Мардохеј поклони, сада пада пред кољена Јестири - једној Јеврејки. Она га игнорише, једнако како га је игнорисао Мардохеј. Неки коментатори су њено понашање осудили као оно које није у складу са односом према непријатељу који моли за милост³⁰. Ипак, психолошки профил властољубивог и на све спремног Амана не даје много основа за то да би указивање милости у оваквом тренутку било мудро. Израз „покрише лице Аману“, казује о томе да је осуђен на смрт.

Наредни, 9. стих, гласи,

„Тада Арвона, један од дворана царевих, рече: Ено вешала која је Аман начинио за Мардохеја, који је говорио корисно цару, стоје код куће Аманове. Висока су педесет лаката. Цар рече, обесите га о њих“.

Царева неодлучност и потреба за савјетом и овај пут је пројављена. Арвона који савјетује цара шта да чини са Аманом помиње се и раније као један од евнуха. Он није у броју оних „који су знали обичаје“ (1,13-14), већ нижи службеник. Јестира у овом тренутку не говори ништа. Очигледно да је заслужила наклоност двора, који кроз Арвонова уста говори у њену корист. Њена личност је доста еволуирала. Од љепотице или „спонзоруше“ - како би се то данас подругљиво рекло за особе женског пола које наводно искључиво на основу физичких атрибута желе да постигну свој циљ - до истинске хероине књиге.

Посљедњи стих 7. поглавља саопштава да,

„Тако обесише Амана на вешала која бјеше приправио Мардохеју. Тада се утиша гнев царев.“

Царева наредба је извршена. Аману је, рекло би се, пресудило то што је у царевим очима покушао да напаствује царицу. Или је бар тако изгледало. Иронија која остаје да лебди у ваздуху јесте и то што за тај „злочин“ Аман заиста није био крив. Његова кривица била је покушај затирања Божијег народа, а његова супарница Јестира, а не цар Асвир, која је Божији народ заштитила и издавила у сплету контроверзних догађаја којим обилује ова књига Библије, која носи њено име. Запажање да се „утиша гнев царев“, слично је запажању из 2,1, након кога се ријешила

судбина царице Астине. Након овог „утишавања“ Мардохеј се уздиже до највишег положаја у царству. У првом случају, Астина (или Вашти, како стоји у јеврејском тексту) је била оборена од стране савјетника, а у другом Јестира, уз помоћ савјетника елиминише своје непријатеље, спасава свој народ и афирмише Мардохеја у Персијском царству.

Контраст је очигледан!

Закључак

У раду који закључујемо, нека од питања постављених у уводу су, вјерујемо, већ пронашла свој одговор. Дужни смо да два најважнија покушамо јасније апсолвирати. То су - питање присуства Божијег у Књизи о Јестири, као и њен значај за наш живот? Руководећи се начелом да је „цијели Стари завјет још увијек Божија ријеч за нас“,³¹ приступили смо књизи као дијелу Ријечи Божије. Детаљним читањем, које свима препоручујемо како би могли да контекстуализују седмо поглавље и сагледају на прави начин, свако за себе, цјелокупну радњу, стекли смо утисак да књига напосто „подрхтава“ од Божијег присуства. Бог, који је „много пута и на резне начине“ (Јевр. 1,1) говорио људима, у Књизи о Јестири говори на један необичан, али снажан начин. Неким људима, можда, ова секуларна верзија приповијести сличној Књизи Изласка, може бити примјеренија животним околностима у којима се налазе, и у којима могу да се надају да ће им Бог пружити руку спаса. Различитост духовних стања али и афинитета чини да се у мозаику библијских књига не хватамо једнако за сваку слику Бога или пак за сваки примјер, што је сасвим разумљиво. Јестирино надахнуће и њена мудрост, по нама, сасвим очигледно, долази „са друге стране“ (Јест 4, 14), од Бога. Тачно је да у погледу морала саму Јестиру не можемо сматрати перфектним узором. Као што то није случај ни са нама људима уопште, нити нашим животима, свакако. Дакако да то није само случај са Јестиром, већ и са многим другим ликовима из Библије, кроз које је Бог извршавао своја дјела. Бог се служи „земљаним сасудима“ (2Кор, 4,7). Потешкоће које би неки уски моралиста имао у погледу овога су за нашу вјеру, по ријечим Карла Ранера „превише партикуларне - у поређењу са тежином животне стварности - у ствари предлагане да бисмо на темељу њих могли

31 Гордон Д. Фи и Даглас Стјуарт, *Како тумачити Библију: водич за разумијевање Светиога писма*, Накладни завод Еванђеоске Цркве, Осигек 1999. 163.

одлучивати о посљедњим животним питањима, да би смо им могли допустити да одређују читав неизрециво дубок живот.³² Друкчије речено, без намјере да будемо адвокати моралног релативизма, држимо да је морализам у погледу Јестире, али и уопште, несразмјерно веће зло. Бог (нас) неморалне прихвата и небројено пута („седамдесет пута седам“, Мт 18, 21-22), воспоставља љубављу Крста, док морализам елиминише и убија! Дјевојка из харема, која је као конкубина преко царске постеле дошла до наклоности владара и постала спаситељ Божијег народа, у лику Јестире стоји пред нама. И шта ћемо сад? Овај библијски примјер показује да многи који по стандардима морала нису цвјећке итекако могу да се надају да их Бог неће одбацити, већ да и за њих постоји план у свеопштем плану спасења, те да храброст да у одсудним моментима искораче из себе у тајанственом и ризичном догађају вјере и жртвене љубави, неће остати без плода.

Било дакле да Јестиру посматрамо као алегорију, или као праслику личности које ће бити значењски тек откључане у новозавјетној библијској историји спасења, што не бисмо одбацили као немогуће, јер „нема ничега неразумног у озбиљном разматрању свих могућих значења ради проналажења користи“³³, било пак да унутар текста трагамо за присуством Божијим, што нам је можда ближе, држимо да ће искрени трагач имати Кога да нађе. Наравно, ако буде ученички тражио/ла, читајући свети текст Књиге о Јестири, али и цјелокупног Старог завјета као онај који свједочи о Христу (Јн 5,39), знајући да израз „по Писму“, коју користи ап. Павле када у говори о Христовој смрти и васкрсењу (1Кор 15,3-4), означава „Писмо“ Старога завјета, јер Нови у том тренутку још није био написан. По *ѿом Писму* Исус је умро и васкрсао!

За наш живот, повјест о Јестири је додатно подстицајна и са тог аспекта што нас оспособљује да, у причи без очигледних чудеса натприродног карактера, у једној историјској драми издбаљења робова од насиља, угледамо Онога који ће, у коначници, „обрисати сузе са свакога лица“ (Ис 25,8). Изостанак великих слика богојављења, карактеристичан уосталом и за сву постегзилску библијску књижевност, омогућу-

32 Карл Ранер, *Теолошки сјиси*, Филозофско-теолошки институт Дружбе Исусове, Загреб, 2008. 41.

33 Цитат св. Григорија из Нисе преузет из: Маргарет Мичел, Павле, Коринћани и рађање Хришћанске херменеутике. Манастир Градац, 2017. 9.

је обичном човјеку да прихвати да и без огњених стубова, раздвајања мора и кочија које иду на небо, које су биле привилегија искуства ријетких изабраних, спозна да Бог и даље јесте ту, и да вуче конце наших живота са свога светога Крста. Заправо, највеће Богојављење - оно које је Син вјечнога Бога сакрио под људску кожу - а то је Он сам, човјек Исус, Божији јединородни Син, не потреса земљу на начин на који то чине описи невоља које су биле у Египту видљиве свему народу, према тексту Књиге Изласка. Блаженство је код оних који „не видјеше, а вјероваше“ (Јн 20,29). И највеће Богојављење, дакако. Јестиринa повјест, по нашем мишљењу, указује на то. За Цркву данашњице, коју, ако је вјеровати чешком теологу Томашу Халику „већина људи не напушта јер постају атеисти, већ је напуштају зато што вјеру схватају озбиљније од онога што затичу у црквама“³⁴, од несагледиве је важности да, увршћујући примјер Јестире као равноправан примјер другим библијским обрасцима, продубљује своје виђење човјека коме се обраћа својом ријечју. Идеал попут чувања „угледа Цркве“ може бити заснован само на крсноваскрсној Тајни, која је њен највећи понос и углед, њен крајеугаони камен. То је, другим ријечима казано – спремност да се за грешника умре а не да се он, грешник, препусти срамоти и смрти. Наше старање и одговорност за овај свијет, као хришћана и хришћанки, не смије се показати као препрека томе, како помоћ народу Божијем не би, мимо нас, „званичне Цркве“, који се понекад постављамо, по ријечима популарне пјесме, као „Божији чувари“, а ти су, вели пјесма, „најгори“, стигла „са друге стране“ (Јест 4,14).

А ми остали на супротној.

Читајмо Књигу о Јестири!

34 Томаш Халик, *Вријеме њазних цркви. Од кризе њрема њродубљењу вјере*. Ex Libris, Ријека, 2022.